

DANUTA ZAWADZKA
AGNIESZKA STRZELECKA
EWA SZAFRANIEC-SILUTA

MAJĄTEK I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PRZEDSIĘBIORSTW ROLNICZYCH W POLSCE W LATACH 2006–2011 – UJĘCIE PORÓWNAWCZE*

Słowa kluczowe: przedsiębiorstwa rolnicze, struktura aktywów, struktura finansowania

Keywords: agricultural enterprises, assets structure, financing structure

Klasyfikacja JEL: G11, G32

Wprowadzenie

Przedsiębiorstwo rolnicze stanowi jednostkę gospodarczą, wyodrębnioną pod względem organizacyjnym, ekonomicznym oraz prawnym, która wytwarza produkty i usługi rolnicze w celu ich sprzedaży¹. Skutkiem podejmowanych w ramach działalności rolniczej decyzji inwestycyjnych i finansowych jest struktura majątku i źródeł jego finansowania. Proces decyzyjny zdeterminowany jest przede wszystkim specyfiką działalności operacyjnej, której podstawowym czynnikiem wytwórczym jest ziemia (obok pracy i kapitału). Skutkuje to wysokim udziałem aktywów trwałych w strukturze majątku przedsiębiorstw rolniczych². Ziemia, jako podstawowy zasób produkcji w rolnictwie, charakteryzuje się niemobilnością. W konsekwencji, istnieje konieczność posiadania odpowiedniego zaplecza materialnego, służącego prowadzeniu działalności rolniczej. Ponadto, przedsiębiorcy z sektora rolnego zmuszeni są do utrzymywania w strukturze aktywów majątku nieaktywnego, do którego zalicza się budynki i budowle³. Stanowią one tzw. bierną część aktywów trwałych,

* Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki. Projekt pt. *Wzrost i alokacja aktywów finansowych i rzeczowych rolników (przedsiębiorstw rolniczych i gospodarstw domowych) Pomorza Środkowego*. Umowa nr 3577/B/H03/2011/40.

¹ W. Ziętara: *Miary wielkości gospodarstw i przedsiębiorstw rolniczych*, „Roczniki Nauk Rolniczych. SERIA G” 2009, t. 96, z. 4, s. 269.

² W. Lizińska: *Struktura zatrudnienia, wydatków inwestycyjnych i dochodów w gospodarstwach rolnych*, „Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu” 2003, t. V, z. 1, s. 127.

³ W. Poczta: *Przemiany w rolnictwie*, [w:] *Polska wieś 2010. Raport o stanie wsi*, red. J. Wilkin, I. Nurzyńska, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2010, s. 11; E. Szafraniec-Siluta: *Wpływ typu rolniczego na strukturę majątku gospodarstw rolnych w Polsce*, [w:] *Polityka ekonomiczna*, red. J. Sokołow-

ponieważ nie wywierają bezpośredniego wpływu na efektywność gospodarowania⁴, jednakże stanowią niezbędną osłonę dla procesu produkcyjnego. Duże znaczenie dla procesu decyzyjnego mają tzw. czynniki behawioralne. Dla rolników w Polsce większe znaczenie ma posiadanie majątku o dużej wartości niż efektywne wykorzystanie jego składników⁵. Działalność rolnicza wiąże się z długim cyklem produkcyjnym, którego efekty w dużym stopniu zależą od czynników przyrodniczych. W celu utrzymania ciągłości produkcji, przedsiębiorstwa rolnicze zmuszone są do utrzymywania wysokiego poziomu zapasów. Ich spieniężenie mogłoby spowodować wstrzymanie całorocznego cyklu produkcyjnego. Opisana powyżej specyfika działalności przedsiębiorstw rolniczych wymaga zaangażowania w finansowanie produkcji rolnej kapitałów stałych. W literaturze podkreśla się, iż z uwagi na asymetrię informacji oraz ryzyko operacyjne, przedsiębiorstwa rolnicze napotykały na ograniczenia w dostępie do kapitału ze źródeł instytucjonalnych⁶. Zatem wykazują one skłonność do finansowania działalności kapitałem własnym. Dostępność do kapitału obcego w dużym stopniu uzależniona jest od wielkości przedsiębiorstwa. Stąd, im mniejsze przedsiębiorstwo rolnicze, tym wyższa skłonność do własnego finansowania prowadzonej działalności oraz wyższa preferencja w zakresie wyboru długoterminowych form finansowania zewnętrznego, co umożliwia minimalizację ryzyka związanego z utratą płynności finansowej. Potwierdzają to wyniki badań R. Katy⁷. Polska należy do grupy krajów, w których procesy wzrostu i rozwoju sektora rolnego finansowane są w głównej mierze z funduszy własnych, które obecnie w istotnej mierze wspierane są środkami finansowymi z budżetu Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej⁸. Zdaniem L. Goraja i S. Mańko, jest to związane z faktem, że rolnicy w Polsce obawiają się wysokiego zadłużenia, które może przyczynić się do uzależnienia od woli wierzycieli oraz do utraty płynności finansowej⁹. Potwierdza to znaczenie czynników behawioralnych w pro-

ski, M. Sosnowski, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 166, Wrocław 2011, s. 721–724.

⁴ M. Kozera, O. Stefko, K. Jąder: *Relacje majątkowe w gospodarstwach o zwierzęcych typach rolniczych*, „Journal of Agribusiness and Rural Development” 2009, nr 4 (14), s. 118.

⁵ L. Goraj, S. Mańko: *Rachunkowość i analiza ekonomiczna w indywidualnym gospodarstwie rolnym*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2009, s. 119.

⁶ Por. R. Posey, A. Reichert: *A Comparison of Non-price Terms of Lending for Small Business and Farm Loans*, „The International Journal of Business and Finance Research” 2011, Vol 5, No. 2, s. 45–59; J. Ma, G. Tian: *Risks, Financing Constraints, and High Savings Ratio in the Rural Economy of China: A Model Incorporating Precautionary Savings and Liquidity Constraints*, „Frontiers of Economics in China”, January 2006, No. 1 (1); D. Zawadzka: *Ocena wykorzystania kredytu handlowego przez przedsiębiorstwa rolnicze w Polsce*, [w:] *Finanse w niestabilnym otoczeniu – dylematy i wyzwania, Finanse przedsiębiorstw*, red. H. Zadora, G. Łukasik, Studia Ekonomiczne, Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach nr 107, Katowice 2012, s. 331–339; R. Kata: *Relacje rolników z instytucjami w aspekcie finansowania gospodarstw ze źródeł zewnętrznych*, [w:] *Konkurencyjność podmiotów rynkowych*, red. D. Kopycińska, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2008, s.127.

⁷ R. Kata: *Endogeniczne i instytucjonalne czynniki kształtujące powiązania finansowe gospodarstw rolnych z bankami*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2011.

⁸ *Ibidem*, s. 80.

⁹ L. Goraj, S. Mańko: *op.cit.*, s. 126. Potwierdza to w swoich badaniach R. Kata, nazywając zjawisko samowykluczeniem z rynku kredytowego, w: R. Kata: *Problem wykorzystania kredytu bankowego w fi-*

cesie podejmowania decyzji inwestycyjnych i finansowych przez przedsiębiorstwa rolnicze w Polsce.

Celem opracowania jest prezentacja wyników analiz dotyczących majątku przedsiębiorstw rolniczych w Polsce w latach 2006–2011 oraz źródeł jego finansowania. W toku badań sformułowano tezę, iż *specyfika produkcji rolnej oraz tzw. czynniki behawioralne przyczyniają się do podejmowania decyzji inwestycyjnych nakierowanych na wzrost udziału rzeczowych składników majątku trwałego w aktywach ogółem. Długi cykl produkcyjny determinuje rolę zapasów w aktywach obrotowych. Struktura majątku oraz uwarunkowania działalności rolniczej skutkują relatywnie wysokim udziałem kapitału własnego w strukturze źródeł finansowania.*

Źródła i metodyka badań

Badaniu poddano przedsiębiorstwa objęte statystyką publiczną GUS w ramach badania bilansowych wyników finansowych podmiotów gospodarczych, a zatem jednostki zorganizowane w formie spółek handlowych, cywilnych, przedsiębiorstw państwowych spółdzielni, oddziałów przedsiębiorców zagranicznych, państwowych, jednostek organizacyjnych oraz osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, w których liczba pracujących wynosi 10 i więcej osób. Przedsiębiorstwa te prowadzą księgi rachunkowe lub podatkową księgę przychodów i rozchodów¹⁰. Wartości bilansowe prezentowane są według stanu na koniec roku kalendarzowego. Dane statystyczne zaprezentowano według podstawowego rodzaju działalności prowadzonej przez przedsiębiorstwa na poziomie sekcji i wybranych działów Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007).

Populację celu stanowiły przedsiębiorstwa rolnicze oraz przedsiębiorstwa ogółem w Polsce, które w badanym okresie zatrudniały 10 i więcej osób. Na potrzeby prowadzonego badania, do grupy przedsiębiorstw rolniczych zakwalifikowano podmioty z sekcji Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo¹¹. Zakres przestrzenny prowadzonego badania obejmował obszar całego kraju, natomiast zakres czasowy obejmował lata 2006–2011.

nansowaniu rolnictwa w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej, „Oeconomia” 2010, nr 9 (3), s. 146. W literaturze znajdujemy dowody wskazujące na preferencje w zakresie finansowania wewnętrznego. Por. P.J. Barry, R.W. Bierlen, N.L. Sotomayor: *Financial Structure of Farm Business Under Imperfect Markets*, „American Journal of Agricultural Economics”, 2000, No. 82, 920–933.

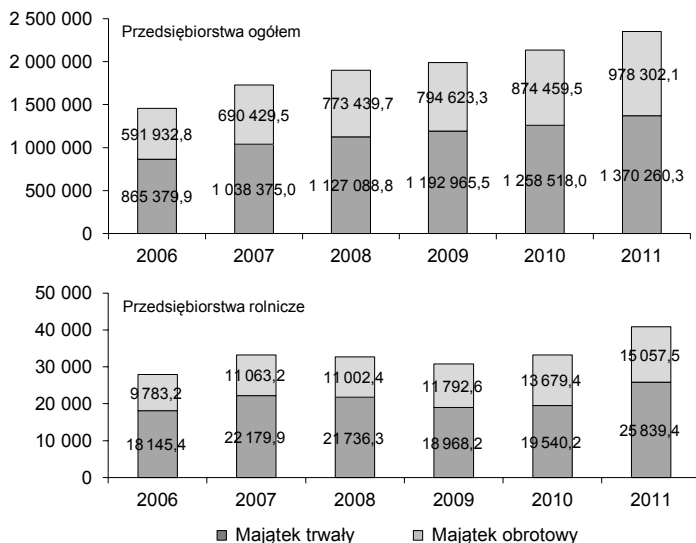
¹⁰ Dane liczbowe badanych przedsiębiorstw GUS pozyskał z następujących sprawozdań: SP – roczna ankieta przedsiębiorstwa, F-02 – statystyczne sprawozdanie finansowe oraz F-03 – sprawozdanie o stanie i ruchu środków trwałych (szerzej *Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2011 r.*, GUS, Warszawa 2012, s. 3, 8).

¹¹ Sekcja A obejmuje: uprawy rolne inne niż wieloletnie, rozmnażanie roślin, uprawę roślin wieloletnich, chów i hodowla zwierząt, uprawy rolne połączone z chowem i hodowlą zwierząt (działalność mieszana), działalność usługową wspomagającą rolnictwo i następującą po zbiorach, łowiectwo i pozyskiwanie zwierząt łownych, włączając działalność usługową, gospodarkę leśną i pozostałą działalność leśną, z wyłączeniem pozyskiwania produktów leśnych, pozyskiwanie drewna, pozyskiwanie dziko rosnących produktów leśnych, z wyłączeniem drewna, działalność usługową związaną z leśnictwem, rybołówstwo, chów i hodowla ryb oraz pozostałych organizmów wodnych.

Badanie dotyczące majątku i źródeł finansowania przedsiębiorstw rolniczych przeprowadzono dwuetapowo. W pierwszej kolejności dokonano analizy i oceny zmian w poziomie i strukturze majątku przedsiębiorstw rolniczych w Polsce. Uzyskane wyniki porównano z wartościami ustalonymi dla ogółu przedsiębiorstw w Polsce. Następnie przeprowadzono analizę i ocenę zmian w poziomie i strukturze źródeł finansowania badanych przedsiębiorstw rolniczych w porównaniu z ogółem przedsiębiorstw w Polsce.

Wyniki badań

Podjęwane przez przedsiębiorstwo decyzje inwestycyjne wpływają na wartość oraz strukturę posiadanego majątku. Ta z kolei determinowana jest wieloma czynnikami, do których należy m.in. specyfika branży, w której funkcjonuje dany podmiot. W badaniu przyjęto klasyfikację majątku, który znajduje się w dyspozycji przedsiębiorstw w określonym czasie, wyodrębniając: majątek trwały oraz majątek obrotowy. Pierwsza z wymienionych grup dotyczy tych składników aktywów, które stanowią o potencjale wytwórczym danego przedsiębiorstwa oraz zaangażowane są w działalność danego podmiotu na okres dłuższy niż jeden cykl produkcyjny. Z kolei majątek obrotowy podlega ciągłym przekształceniom i wykorzystywany jest podczas jednego cyklu produkcyjnego. Na rysunku 1 przedstawiono porównawczo wartość majątku przedsiębiorstw ogółem oraz przedsiębiorstw rolniczych w Polsce w latach 2006–2011.

Rysunek 1. Majątek przedsiębiorstw rolniczych oraz przedsiębiorstw ogółem w Polsce w latach 2006–2011 (w mln zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (*Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2006 (2007, 2008, 2009, 2010, 2011) roku*, GUS, Warszawa 2007 (2008, 2009, 2010, 2011, 2012).

Średnia wartość majątku przedsiębiorstw ogółem w Polsce w analizowanym okresie wyniosła 1 925,96 mld zł rocznie. Przedsiębiorstwa z sektora rolnego posiadały majątek o wartości 33,13 mld zł (średnio w jednym roku). Pierwsza z badanych grup charakteryzowała się wyższym przeciętnym wzrostem wartości aktywów w badanym roku (10,01% rocznie) niż druga (7,93%). Zarówno wartość aktywów trwałych, jak i aktywów obrotowych ogółu badanych jednostek wzrastała w całym analizowanym okresie. W przypadku przedsiębiorstw rolniczych zauważalny jest spadek wartości aktywów trwałych w 2008 oraz 2009 roku w stosunku do okresu poprzedniego oraz aktywów obrotowych w 2008 roku. Przedsiębiorstwa ogółem w Polsce w badanym okresie średnio 59,35% kapitału angażowały w aktywa trwałe, dla przedsiębiorstw z sektora rolnego wartość ta wyniosła 63,63%. Strukturę aktywów trwałych przedsiębiorstw rolniczych na tle ogółu przedsiębiorstw w Polsce przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1

Struktura aktywów trwałych przedsiębiorstw rolniczych oraz przedsiębiorstw ogółem w Polsce w latach 2006–2011

Wyszczególnienie	2006	2007	2008	2009	2010	2011
	w %					
Przedsiębiorstwa ogółem						
Aktywa trwałe ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Rzeczowe aktywa trwałe	73,70	68,88	69,03	67,95	67,32	65,75
Wartości niematerialne i prawne	3,45	3,64	3,67	3,88	3,94	4,04
Inwestycje długoterminowe	17,13	22,00	21,43	22,27	22,97	24,99
Należności długoterminowe	3,72	3,55	3,48	3,21	3,16	2,81
Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe	2,00	1,93	2,39	2,69	2,61	2,41
Przedsiębiorstwa rolnicze						
Aktywa trwałe ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Rzeczowe aktywa trwałe	93,34	93,46	93,90	92,21	91,68	91,28
Wartości niematerialne i prawne	0,54	0,63	0,57	0,60	0,28	0,30
Inwestycje długoterminowe	5,63	5,52	5,14	6,61	7,42	7,81
Należności długoterminowe	0,22	0,12	0,07	0,19	0,18	0,25
Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe	0,27	0,27	0,32	0,39	0,44	0,36

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (*Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2006 (2007, 2008, 2009, 2010, 2011) roku*, GUS, Warszawa 2007 (2008, 2009, 2010, 2011, 2012).

W strukturze aktywów trwałych, zarówno przedsiębiorstw ogółem, jak i przedsiębiorstw rolniczych, dominowały rzeczowe aktywa trwałe. Ich średnioroczny udział

w przypadku drugiej z badanych grup jest jednak o 23,88 p.p. wyższy niż dla ogółu analizowanych podmiotów. Najniższy udział w majątku trwałym przedsiębiorstw ogółem stanowiły długoterminowe rozliczenia międzyokresowe – średnio 2,3% w roku, natomiast w sektorze rolnym były to należności długoterminowe – średnio 0,17%. W przedsiębiorstwach rolniczych średnio 89,71% aktywów trwałych stanowiły środki trwałe. Wynika to z faktu, iż do tego składnika majątku zaliczana jest m.in. ziemia, która jest niezbędnym czynnikiem produkcji w rolnictwie. W tabeli 2 przedstawiono strukturę aktywów obrotowych przedsiębiorstw rolniczych oraz przedsiębiorstw ogółem w Polsce w latach 2006–2011.

Tabela 2

Struktura aktywów obrotowych przedsiębiorstw rolniczych oraz przedsiębiorstw ogółem w Polsce w latach 2006–2011

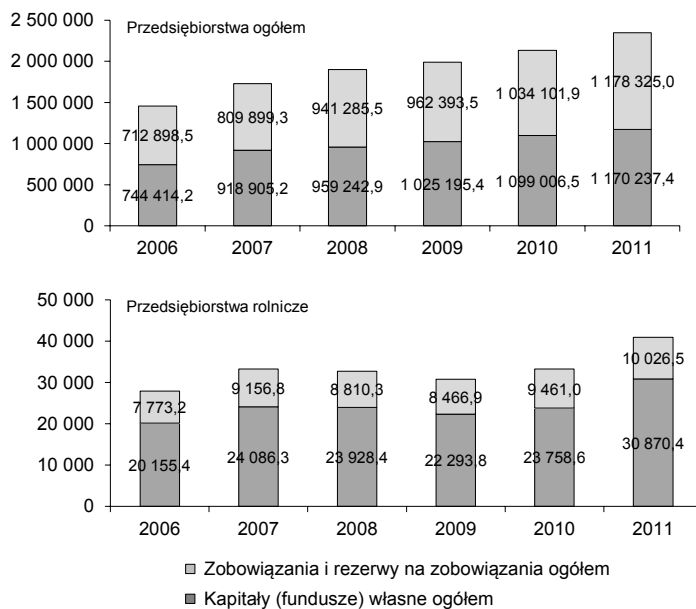
Wyszczególnienie	2006	2007	2008	2009	2010	2011
	w %					
Przedsiębiorstwa ogółem						
Aktywa obrotowe ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Zapasy	25,55	27,14	27,10	25,71	24,66	25,73
Należności krótkoterminowe	46,86	45,93	44,88	43,86	43,89	43,96
Inwestycje krótkoterminowe	25,25	24,40	24,77	27,44	28,57	27,10
Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe	2,34	2,53	3,25	2,99	2,88	3,21
Przedsiębiorstwa rolnicze						
Aktywa obrotowe ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Zapasy	24,14	25,55	27,73	26,33	22,11	24,39
Należności krótkoterminowe	37,86	37,24	35,45	36,56	36,91	42,61
Inwestycje krótkoterminowe	37,07	36,22	35,66	36,08	39,84	31,8
Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe	0,93	0,99	1,16	1,03	1,14	1,20

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (*Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2006 (2007, 2008, 2009, 2010, 2011) roku*, GUS, Warszawa 2007 (2008, 2009, 2010, 2011, 2012).

W strukturze aktywów obrotowych przedsiębiorstw w Polsce w badanym okresie średnio 44,90% stanowiły należności krótkoterminowe. W przypadku przedsiębiorstw z sektora rolnego, również ta pozycja dominowała w omawianej strukturze (średniorocznie 37,77%). Charakterystyczną cechą rolnictwa w Polsce jest posiadanie wysokiego stanu zapasów. W towarowych gospodarstwach rolnych, prowadzących rachunkowość rolną, ten

składnik majątku stanowi średnio około 35% majątku obrotowego¹², co jest związane ze specyfiką działalności rolniczej. W badanych przedsiębiorstwach z sektora rolnego udział zapasów w aktywach, które są zaangażowane w działalność danego podmiotu na okres krótszy niż jeden cykl produkcyjny, jest porównywalny do ogółu analizowanych przedsiębiorstw w Polsce. Może to wynikać z faktu, iż badane przedsiębiorstwa rolnicze są jednostkami dużymi o wyspecjalizowanym profilu produkcji, nastawionymi przede wszystkim na sprzedaż produktów rolniczych.

Przyjmując jako kryterium klasyfikacyjne źródło pochodzenia kapitału zaangażowanego w działalność przedsiębiorstwa, wyodrębnia się dwie główne grupy źródeł finansowania: kapitały własne oraz kapitały obce (zobowiązania i rezerwy na zobowiązania). Dane dotyczące źródeł finansowania majątku badanych przedsiębiorstw rolniczych oraz przedsiębiorstw ogółem w Polsce w latach 2006–2011 zaprezentowano na rysunku 2.

Rysunek 2. Źródła finansowania przedsiębiorstw rolniczych oraz przedsiębiorstw ogółem w Polsce w latach 2006–2011 (w mln zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (*Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2006 (2007, 2008, 2009, 2010, 2011) roku*, GUS, Warszawa 2007 (2008, 2009, 2010, 2011, 2012).

¹² Por. E. Szafraniec-Siluta: *op.cit.*, s. 721–724.

W latach 2008–2009 zmniejszeniu uległa zarówno wartość kapitałów własnych, jak i obcych, wykorzystywanych przez przedsiębiorstwa rolnicze do finansowania działalności. Przedsiębiorstwa ogółem w Polsce cechował wzrost wartości kapitału własnego oraz obcego w całym badanym okresie. Zmiany w strukturze źródeł finansowania badanych przedsiębiorstw rolniczych oraz przedsiębiorstw ogółem w Polsce w latach 2006–2011 zostały przedstawione w tabeli 3.

Tabela 3

Struktura źródeł finansowania przedsiębiorstw rolniczych oraz przedsiębiorstw ogółem w Polsce w latach 2006–2011

Wyszczególnienie	2006	2007	2008	2009	2010	2011
	w %					
Przedsiębiorstwa ogółem						
Pasywa razem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Kapitały (fundusze) własne ogółem	51,08	53,15	50,47	51,58	51,52	49,83
Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania ogółem	48,92	46,85	49,53	48,42	48,48	50,17
Rezerwy na zobowiązania	3,51	3,40	3,52	3,61	3,73	3,77
Zobowiązania długoterminowe	12,26	11,50	12,08	13,00	12,78	13,72
Zobowiązania krótkoterminowe	29,23	28,23	30,10	28,02	27,98	28,72
Rozliczenia międzyokresowe	3,92	3,72	3,83	3,79	3,99	3,96
Przedsiębiorstwa rolnicze						
Pasywa razem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Kapitały (fundusze) własne ogółem	72,17	72,46	73,09	72,47	71,52	75,48
Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania ogółem, w tym:	27,83	27,54	26,91	27,53	28,48	24,52
Rezerwy na zobowiązania	2,36	2,28	2,58	2,70	2,61	2,51
Zobowiązania długoterminowe	7,62	7,65	8,61	8,69	8,42	7,45
Zobowiązania krótkoterminowe	16,72	16,71	14,81	14,91	16,22	12,98
Rozliczenia międzyokresowe	1,13	0,90	0,91	1,23	1,23	1,58

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (*Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2006 (2007, 2008, 2009, 2010, 2011) roku*, GUS, Warszawa 2007 (2008, 2009, 2010, 2011, 2012).

Na podstawie analizy danych zaprezentowanych w tabeli 3 zauważa się, że zarówno wśród przedsiębiorstw rolniczych, jak też wśród przedsiębiorstw ogółem (w tym przypadku za wyjątkiem 2011 roku) dominującą formę finansowania prowadzonej działalności stanowiły kapitały własne. Przy czym należy w tym miejscu zwrócić uwagę na widoczne różnice w wartości omawianej kategorii wskaźnika dla przedsiębiorstw rolniczych i przedsiębiorstw ogółem. W przypadku podmiotów, które zajmują się produkcją rolniczą, średni udział kapitału własnego w źródłach finansowania ogółem w badanym okresie wyniósł

72,87%, natomiast w przedsiębiorstwach ogółem 51,27%. Uzyskane wyniki wskazują ponadto, że zarówno w badanych przedsiębiorstwach rolniczych, jak i w przedsiębiorstwach ogółem w Polsce, dominującą formę finansowania zewnętrznego stanowiły zobowiązania krótkoterminowe. Z kolei wyniki badania przeprowadzonego na grupie towarowych gospodarstw rolnych w Polsce, prowadzących rachunkowość rolną w ramach FADN wykazały, że w latach 2002–2009 średni udział kapitału własnego w strukturze źródeł finansowania tych podmiotów wyniósł ok. 90%, zaś podstawową formę finansowania zewnętrznego stanowiły kredyty długo- i średnioterminowe¹³.

Podsumowanie i wnioski końcowe

W toku przeprowadzonych badań udowodniono postawioną na ich wstępie tezę. Wykazano, iż specyfika produkcji rolnej oraz tzw. czynniki behawioralne skłaniają zarządzających przedsiębiorstwami rolniczymi do podejmowania decyzji inwestycyjnych nakierowanych na wzrost udziału rzeczowych składników majątku trwałego w aktywach ogółem. Długi cykl produkcyjny determinuje rolę zapasów w aktywach obrotowych. Majątek przedsiębiorstw rolniczych finansowany jest przede wszystkim kapitałem własnym.

Literatura

- Barry P.J., Bierlen R.W., Sotomayor N.L.: *Financial Structure of Farm Business Under Imperfect Markets*, „American Journal of Agricultural Economics” 2000, No. 82.
- Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2006 (2007, 2008, 2009, 2010, 2011) roku*, GUS, Warszawa 2007 (2008, 2009, 2010, 2011, 2012).
- Goraj L., Mańko S.: *Rachunkowość i analiza ekonomiczna w indywidualnym gospodarstwie rolnym*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2009.
- Kata R.: *Relacje rolników z instytucjami w aspekcie finansowania gospodarstw ze źródeł zewnętrznych*, [w:] *Konkurencyjność podmiotów rynkowych*, red. D. Kopycińska, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2008.
- Kata R.: *Endogeniczne i instytucjonalne czynniki kształtujące powiązania finansowe gospodarstw rolnych z bankami*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2011.
- Kata R.: *Problem wykorzystania kredytu bankowego w finansowaniu rolnictwa w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej*, „Oeconomia” 2010, nr 9 (3).
- Kozera M., Stefko O., Jąder K.: *Relacje majątkowe w gospodarstwach o zwierzęcych typach rolniczych*, „Journal of Agribusiness and Rural Development” 2009, nr 4 (14).
- Lizińska W.: *Struktura zatrudnienia, wydatków inwestycyjnych i dochodów w gospodarstwach rolnych*, „Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu” 2003, t. V, z. 1.

¹³ A. Strzelecka: *Struktura finansowania majątku mikroprzedsiębiorstw rolniczych w Polsce*, [w:] *Uwarunkowania rynkowe rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw*, red. J. Buko, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 695, Ekonomiczne Problemy Usług nr 80, Szczecin 2012, s. 234–245.

- Ma J., Tian G.: *Risks, Financing Constraints, and High Savings Ratio in the Rural Economy of China: A Model Incorporating Precautionary Savings and Liquidity Constraints*, „Frontiers of Economics in China”, January 2006, No. 1 (1).
- Poczta W.: *Przemiany w rolnictwie*, [w:] *Polska wieś 2010. Raport o stanie wsi*, red. J. Wilkin, I. Nurzyńska, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2010.
- Posey R., Reichert A.: *A Comparison of Non-price Terms of Lending for Small Business and Farm Loans*, „The International Journal of Business and Finance Research” 2011, Vol 5, No. 2.
- Strzelecka A.: *Struktura finansowania majątku mikroprzedsiębiorstw rolniczych w Polsce*, [w:] *Uwarunkowania rynkowe rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw*, red. J. Buko, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 695, Ekonomiczne Problemy Usług nr 80, Szczecin 2012.
- Szafraniec-Siluta E.: *Wpływ typu rolniczego na strukturę majątku gospodarstw rolnych w Polsce*, [w:] *Polityka ekonomiczna*, red. J. Sokołowski, M. Sosnowski, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 166, Wrocław 2011.
- Zawadzka D.: *Ocena wykorzystania kredytu handlowego przez przedsiębiorstwa rolnicze w Polsce*, [w:] *Finanse w niestabilnym otoczeniu – dylematy i wyzwania, Finanse przedsiębiorstw*, red. H. Zadora, G. Łukasik, Studia Ekonomiczne, Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach nr 107, Katowice 2012.
- Ziętara W.: *Miary wielkości gospodarstw i przedsiębiorstw rolniczych*, „Roczniki Nauk Rolniczych. SERIA G” 2009, t. 96.

dr hab. prof. nadzw. Danuta Zawadzka
mgr Agnieszka Strzelecka
mgr Ewa Szafraniec-Siluta
Politechnika Koszalińska
Wydział Nauk Ekonomicznych
Katedra Finansów

Streszczenie

Celem opracowania jest prezentacja wyników analiz dotyczących majątku przedsiębiorstw rolniczych w Polsce w latach 2006–2011 oraz źródeł jego finansowania. Wykazano między innymi, iż specyfika produkcji rolnej oraz tzw. czynniki behawioralne skłaniają zarządzających przedsiębiorstwami rolniczymi do podejmowania decyzji inwestycyjnych nakierowanych na wzrost udziału rzeczowych składników majątku trwałego w aktywach ogółem. Długi cykl produkcyjny determinuje rolę zapasów w aktywach obrotowych. Majątek przedsiębiorstw rolniczych finansowany jest przede wszystkim kapitałem własnym.

**ASSETS AND SOURCES OF AGRICULTURAL COMPANIES' FINANCING
IN THE YEARS 2006–2011 – A COMPARATIVE APPROACH**

Summary

The aim of this paper is to present the results of analyses of the assets of agricultural enterprises in Poland in the years 2006–2011, and the sources of their funding. It has been proven that the specific nature of agricultural production and behavioral factors, encourage managers of agricultural enterprises to make investment decisions aimed at the increase in the share of tangible fixed assets in total assets. Long production cycle determines the dominant role of inventories in current assets. The assets of agricultural enterprises are financed primarily with equity.